ELLO
GIORGIO ENRICO
1
VI

Digitized by Google

DUELLO
BIBLIOTECA GIORGIO ENRICO LEVI
C 1
L
1



Dutto C. 1. L. 1

Duello C. 1. L.

FLAMINII

NOBILII DE HONORE.

AD FRANCISCVM MEDICEM FLORENTINORVM, ET SENENSIVM PRINCIPEM.

LIBER.

LIBRI CAPITA.

Quot res, honoris vocabulo ſignificentùr; quæque maximè propria notio ſit. Cap. i.

De. M. Tullii, & Ariſtotelis definitione Cap. ii.

De Platonis definitione. Cap. iii

De Partibus Honoris. Cap. iiii.

An Magiſtratus ſit Honoris pars: ſintque omnes honoris partes eiusdem ponderis. Cap. v.

De Beneficentia, vnde honos manat. Cap. vi

Quæſtionis cuiuſdam, quæ ex dictis exoriebatur, explicatio. Cap. vii.

Cur honore afficiatur excellens alicuius rei præſtantia. Cap. viii.

Quid ſit fama, laus, gloria, encomium, ευδαιμονισμος, multiquè Ariſtotelis loci illuſtrati. Cap. ix.

De cauſis, quamobrem honos expetatur. Cap. x.

Quatenus ſit omnium hominum beneuolentia æſtimanda. Cap. xi.

Vtrum ſit maius bonum, virtus, an honos; honorare, an honorari. Cap. xii.

In quo decem ſummorum generum ſit honos, vtrum ſit bonum honeſtum, quomodo magnanimitati tanquam materies ſubiiciatur. Cap. xiii.

Proponatur nè honos generi demonſtratiuo, an deliberatiuo. Cap. xiiii.

Quomodo adipiſcamur, & perdamus honorem: Cap. xv.

De iniuriis, quæ nobis inferuntur, an dedecore nos afficiant. Cap. xvi.

FLAMINII NOBILII DE HONORE, AD FRANCISCVM MEDICEM FLORENTINORVM ET SENENSIVM PRINCIPEM LIBER.

VTINAM *Clariſſime Princeps, ut amplum ac diuinum bonum ſuapte natura honos eſt, ita vnicam haberet ſpeciem, eamquè inſignem, vt nulla res illius naturā fallaciter imitando poſſet adulterare. Præclarè omninò nobiſcum ageretur. Intelligentes enim germanum honorem virtutis eſſe præmium, atquè ad eum malis artibus perueniri non poſſe, virtutem ſummo ſtudio ſequeremur, & coleremus. Nunc cum omnes ferè homines, illiquè præcipuè, qui maiore, atquè altiore animo ſunt affecti, incredibili honoris auiditate teneantur, quamuis ex his aliqui virtute omni præcellentes humano generi quaſi Dij quidam mortales mirabiliter proſint, multi tamen falſa honoris ſpecie decepti, & multis vitijs, ſceleribusquè inquinati ingentes inuehunt calamitates. Atqui idem fermè*

hac in re uſu venire cernitur, quod in Deorum Immortalium cultu. Nam cum gentes, et nationes omnes, hanc in animis inſitam Deorum præceptionem habeant, vt ob præſtantem ipſorum naturam, atq; innumerabilia beneficia, quæ nobis tribuunt, ſumma pietate colendos exiſtiment; multæ tamen omnibus temporibus extiterunt, quæ peruerſis, impijſquè religionibus obſtrictæ in eorum potius offenſionem, atq; odium incurrere, quàm eos ſibi propitios, ac beneuolos reddere iudicandæ eſſent. Hanc accuſandæ religionis oblatam occaſionē doctiſſimus, et ſuauiſſimus poeta Lucretius nō remiſit, auſusq; eſt exclamare.

„ Tantum religio potuit ſuadere malorum.

Quamquam ille ob eam cauſam à veritate longiſſimè diſceſſit, quòd ex falſa religione de vera iudicium fecit; nec quot, quantaq; bona ex vera proficiſcantur, animaduertit. Sic cum nullus ſit, qui hanc honoris anticipationem, prænotionemq; non habeat, ipſum ex rebus eſſe maximè expetendis, ipſiquè diligentiſſimè ſeruiendum; nihilominus plurimi nimia illius cupiditate elati ea facinora, ea ſcelera committunt, vt veri honoris ne vmbram quidem vnquam vidiſſe ſint exiſtimandi. Quapropter nullam maiorem peſtem in Rebus publicis, ac liberis Ciuitatibus eſſe, quàm inter ſummos viros honoris, gloriæquè certamen, & ex hiſtorijs didicimus, & ſæpè vidi-

mus. Nec verò alia res vlla inter ſanguine cõiunctos crudelia diſsidia æquè parit, ſanctiſsimeq́, vt Scipio dicebat, inſtitutas amicitias dirimit, atquè honoris contentio. Noſtris autem temporibus, vt reliqua detrimenta, quæ à germani honoris ignoratione proficiſcuntur, omittam, vniuerſos ferè chriſtiaanos populos hæc opinio oppleuit, ſi quis eum, à quo vel leuiſſima iniuria ſe affectum putet, aut in ſingulare certamen non vocet, aut maiore aliqua iniuria nõ afficiat, omnem illius eſſe violatam exiſtimationem; cum interea ratio clamet nihil deteſtabilius, nihil ferarum naturæ ſimilius, nihil virtuti, et honori magis aduerſarium iſta conſuetudine reperiri poſſe. Verum nullum fuit vnquã tempus, cum homines non multis cæcarentur erroribus, et vniuerſæ etiã nationes à vero longiſsimè abhorrentes opiniones non imbiberent. Cuius penè fatalis calamitatis cauſa, vt in aliud tempus inueſtiganda differatur, illud in præſenti dicam, vobis, qui ampliſsima poteſtate, & imperio præditi eſtis, hos hominum errores aditum dare ad immortalitatem. Non enim alijs gradibus veteres illos Saturnum, Mercurium, Orpheum in cælum aſcendiſſe credendum eſt, nequè alijs de cauſis ad religionem, & memoriam eſſe conſecratos, quàm quòd homines, qui in ſummis erroribus, & maximarum rerum ignoratione

verſabantur, docere, ac monere aſſiduè non deſtiterunt, vt à perpetua conſuetudine vim ſibi mutuò inferendi conuerſi ad mitem, manſuetam, humanitatis, & officij plenam traducerentur vitæ rationem. Hanc rectiſſimam laudandarum actionum viam omnibus rebus præcellentiſſimus pater tuus ingreſſus, æquiſſimis ſemper legibus populos ſuos texit, ad omne virtutis munus inſtituit, diſciplinarum liberalium ſtudia, à quibus omnia fermè in homines bona proficiſcuntur, aut hominum improbitate, aut fortunæ vi nobis iampridem erepta reſtituit; atquè illum imprimis, de quo modò loquebar, peruerſum morem ſi minus ſuſtulit (inueterata enim non primo quoquè tempore deleri queunt) at certè magna ex parte correxit. In quo quidem ſatis perſpici potuit, quod à veteribus eſt dictum, ſuæ quemquè fortunæ ſibi fabrum eſſe. Nam cum ſe in omni vità dignum præſtitiſſet, in quem Dij poteſtatem omnem ſuam oſtenderent, ea proſperitas conſequuta eſt, vt aucto optimis artibus imperio, deuictis, aut ad ſuas partes traductis hoſtibus, liberis dignitate formæ, ingenij magnitudine, optimarum diſciplinarum cognitione, morum probitate ſua etiam ipſius vota exuperantibus, nihil illi ad ſummam, perfectamquè felicitatem, atquè ad immortalem penè conditionem deeſſe videatur. Eodem veræ

laudis, ſolidæquè gloriæ itinere quin tu domeſticis exemplis incitatus, et paternis monitis confirmatus proficiſcaris, quin omnia, quæ ad benè, beateque viuendum pertinent, non ſolum tibi, ſed etiam tuis compares, quin te tua facta commendent memoriæ hominum ſempiternæ, vel in cœlo potius collocent, dubitari non poteſt. Quamobrem cum librum de honore ab Ariſtotelis, & Platonis veſtigijs non diſcedens conſcripſiſſem (etenim ne in re, quæ tantum momenti haberet ad vitam honeſtè agendam, tam turpiter laberemur, multa à præclariſſimis illis philoſophis, ac de hominum ſocietate diuinè meritis de verò honore, veraquè illius conſequendi ratione ſunt tradita) neminem habui, in cuius nomine apparere mallem, quàm in tuo, qui & ex ea familia natus es, in qua ſemper ſolida gloria ſtabile domicilium habuit, & ipſe poſteris tuis clariſſimum virtutis tuæ lumen, principia ſeſe dant, es prælaturus. Fore enim putabam, vt bonam aliquam de me opinionem hominibus afferrem, ſi in eo deligendo, cui libri inſcriptio optimè cōueniret, me non errare oſtendiſſem. Huc acceſſit mea quædam ſingularis in te obſeruantia, atquè cultus ex eo tempore ſuſceptus, cum meæ in Philoſophorum, & Medicorum collegium cooptationi vnà cum Auunculo tuo Hiſpaniæ lumine, atquè ornamento, huma-

niſsimè interfuiſti, meamquè tibi dignitatem vehementer cordi eſſe declaraſti. Ex illo die me totum addixi tibi, tuiquè vnius eſſe decreui, quidquid in hac vita præſtare poſſem. Accipe igitur hunc libellum mei in te ſtudij teſtimonium, leuius illud quidem, quàm vellem, ſed teſtimonium tamen. Quem ſi tibi aliqua ex parte probari intellexero, non modò ſummum mihi honorem, ſed etiam immortalitatem quamdam videbor conſequutus.

Cap. i *VT autem ratione ſuſcepta hæc tractatio videatur, hunc ordinem commodiſsimum iudicauimus, vt primum quot huius vocis notiones ſint, exponamus, & maximè propriam in manus ſumentes, atquè excutientes, definitionem ab Ariſtotele allatam illuſtremus: deindè ſimiles etiam huic, & affines voces, vt fama, laus, gloria, quid ſignificent, aperiamus; tùm quod, qualequè bonum honos ſit, & propter quas cauſas expetendus, oſtendamus; poſtremò quomodo conſeruetur, perdatur, recuperetur, explicemus. Maximam autem curam in definitione conſtituenda adhibere debemus. Ea enim vis definitionis eſt, vt omnes quæſtiones ſoluat, & ad exitum perducat Honoris vocabulum illud primò ſignificaſſe crediderim, quod alio nomine exiſtimationem ſolemus appellare. Quo ſenſu, agi honorem Populi Romani, nobiſquè honorem noſtrum vehementer*

vehementer charum eſſe dicimus. Deinde quoniã ab exiſtimatione multa proficiſcuntur, qualia illa ſunt, deducere, reducere, aſſurgere, caput aperire, ſtatuam ponere, factum eſt, vt hæc etiam exiſtimationis indicia honoris voci ſubijcerentur. Statuit autem Plutarchus in Politicis amorem, atquè charitatem hominum, verum, ac germanum honorem eſſe. Quod principi illi oratorum M. Tullio ſummoperè video placuiſſe, qui in Seſtiana ita inquit. Hæc
,, eſt vna via, mihi credite, & laudis, & dignitatis
,, & honoris, à bonis viris, ſapientibus, benè, & natu
,, ra conſtitutis laudari, & diligi. Idem prima Philippica, cum abſentem Antonium compellaret, de gloria affirmauit, quã ab honore non differre infrà
,, oſtendemus. Illud magis vereor, ne ignorans verum
,, iter gloriæ, glorioſum putes plus te vnum poſſe, quàm
,, multos, & metui à tuis ciuibus, quàm diligi malis.
,, Quòd ſi ita putas, totam ignoras viam gloriæ. Cha-
,, rum eſſe ciuibus, benè de Repub. mereri, laudari, coli,
,, diligi glorioſum eſt, metui verò, & in odio eſſe, inui-
,, dioſum, deteſtabile, imbecillum, caducũ. Hanc rem accuratè Vincentius Madius præceptor meus cum ſcientiæ copia, tum vitæ probitate omnium noſtræ memoriæ Philoſoporum meo iudicio princeps in oratione de cognitionis præſtantia explicauit, cuius verba afferre neque inutile, neque ſuperuacuum duxi.

" *Honos, inquit, pro vero aliquando capitur honore,*
" *aliquando autem pro rebus illis, quibus veluti ſignis*
" *uti ſolemus, cum eam, qua ampliſsimos aliquos vi*
" *ros colimus, obſeruantiam monſtrare volumus, quo*
" *de genere hæc ſunt, aſſurgere, ſtatuam alicui ob rectè*
" *facta erigere, genibus obuolui, & huiuſmodi alia,*
" *quibus eo quo decet modo maiores noſtros venera-*
" *mur, & colimus. Ac verus honos, qui eſt virtu*
" *tis præmium, nihil aliud eſt, quàm voluntatum*
" *poſſeſsio beneficio virtutis parta; vnde huic honori*
" *ſemper amor annexus eſt. Hæc Madius, quæ (niſi*
fortaſſe amore fallor) veriſsimè dicta ſunt. Ariſtoteles profectò quarto libro de moribus honorem ſtatuit bonorum externorum eſſe maximum: huius autem rei plura eſſe argumenta. Hunc enim Dijs immortalibus tribuimus, hunc maxime appetunt, qui in imperio, ac dignitate ſunt conſtituti, hoc præclariſsimis actionibus dari præmium ſolet. Quapropter eodem loco ab Ariſtotele definiri videtur, præmium virtutis, maius ſcilicet, quod virtuti deferri queat. Perfectæ enim, cumulatæquè virtuti nullum honorem tribui ſatis dignum poſſe exiſtimat. Illud præterea addit magiſtratus, & diuitias non aliam ferè ob cauſam, quàm propter honorem eſſe expetendas. Sic Plato diuinum bonum honorem dixit. Sic Xenophon voluptate illa, quã ex honore per.

cipimus, nihil Deorũ voluptati ſimilius reperiri affir
mauit, atq; hac vna præſertim re antecellere nos bru
tis animantibus, quòd illa nullam, nos maximam
honoris curam geramus. Ergo ſi honos tantũ, tamq;
excellens bonũ eſt, veriſimile mihi quidem fit ex ijs,
quæ extra nos poſita ſunt, nullum maius bonũ eſſe,
quàm animos hominum poßidere; idcircòq; poſſeßio-
ne hac vim, et naturam honoris præcipuè contineri.
Nam per Deos Immortales ecquod prædiũ erit tam
amplum, tam fructuoſum, ecquæ erit tanta vis pecu
niæ (iſtarum enim rerũ in hac pulcherrima vniuer-
ſitate viliſsima ſanè conditio eſt) quæ animorum no
ſtrorum poſſeßionem, qui diuini, et cæleſtes ſunt, aut
dignitate, aut vtilitate æquare vnquã poßit? Poßi-
detur autem ab amato amantis animus, vt in libel
lo de Amore (quem thuſcè quidem, ſed ſatis philoſo
phicè ſcriptum ſuperiore anno eidem tibi Ampliſsi-
me Princeps dono dedi) accuratè oſtendimus: quo-
niam qui amat, de amato nullum ferè cogitandi fi-
nem facit, atquè ad illius voluntatem ſuam aggre
gat, & accommodat. Ita amans ei, quem amat, ani
mum ſuum tradit. Non iniuria igitur virtuti, vt ita
dixerim fœcundæ, quæ præclara facinora edat, quæ-
què hominem Deo Optim. Max: ſimillimum red-
dat, honos pro mercede ſtatuitur, amor, inquam,

hominum cum quadam reuerentia coniunctus (pietatem fortaſſe vnico verbo rectè appellaueris) à quo deinde ſigna illa prodeunt, ſtatuæ, laudationes, munera. Hanc hominum beneuolentiam, charitatemq; Hieron apud eundem Xenophontem veriſsimè his verbis laudat. Amari autem huiuſmodi bonum eſſe iudico, vt quæcunq; à Dijs Immortalibus, hominibusquè proficiſci poſſunt, omnia putem illi, qui amatur, eſſe paratiſsima. Hanc eamdem hominum beneuolentiam plurimi à ſe fieri Deus eloquentiæ Demoſthenes in oratione pro Cteſiphonte oſtendit.
» Etenim cum nullum bonum eſt, quo priuari non mo
» leſtum, graueque ſit, præſertim ſi inimici opera id
» eueniat, tum nihil grauius, quàm veſtram adimi be
» neuolentiã, quando & eam collegiſſe omnium mul
» tò maximum erat. Cur igitur Plutarchi, & Madij ſententia nobis probetur, ſatis, vt opinor, oſtendimus. Crediderim tamen hanc etiam hominum charitatem ſub exiſtimatione contineri. Hæc enim gradus multos habet. Et quemadmodum eos, de quibus benè exiſtimamus, non diligere (ſi benè, & natura conſtituti ſumus, contrà enim euenit imbutis nobis inuidiæ veneno) minimè poſſumus, ita de quibus optimam imbibimus opinionem, quoſquè nobis maximè ſalutares, & beneficos aut experti ſumus, aut fore ſperamus, eos ſummo amore, omnibusquè

ſtudijs proſequamur oportet. Hoc ſenſu aliquandò bona fama, quæ ab exiſtimatione parum differt, accipitur. Hinc M. Tullius in Sextiana bonam famam bonorum ſolam verè gloriam nominari poſſe aſſerebat; veram autem gloriam in amore potiſſimum conſiſtere iam ex illius ſententia ſtatuimus. Accipitur ergo nonnunquã exiſtimatio pro bona hominum opinione cum amore, atq; obſeruantia coniuncta; nonnunquam verò (vt infrà magis apparebit) pro opinione, quam de illo habemus, cuius nullum ſcelus, nullum inſigne flagitium comperimus. Inter hos gradus, quorum alter ſummus eſt, alter infimus, multos eſſe interiectos vnuſquiſquè videre poteſt; quorum eò quiſq; altior erit, quò à ſummo propius aberit. Duæ igitur expoſitæ iam ſunt vocis nobis propoſitæ notiones. Altera eſt, cum honoris nomine ſolam exiſtimationem intelligimus: Altera cum non ſolitariam, ſed ſignis etiam externis decoratam. Sic vocabulum intelligentiæ apud Ariſtotelem aliquandò ſolam mentem ſignificat, aliquãdo autem non ſolam, ſed nobiliſſimo quodam habitu exornatam. Sic nomen φαντασιας interdum facultatem animæ noſtræ, qua rerum ſpecies à ſenſibus externis hauſtas conſeruamus, aliquando autẽ huius facultatis functionem muneris exprimit: quæ quidem functio muneris nihil aliud eſt, quàm ipſa-

met facultas ſeſe oſtendens, & patefaciens.

cap. 2. *Omnino autem vox honoris hoc ſecundo ſenſu magis propriè (tametſi primo etiam non impropriè) accipitur. Sic ipſum definijt M. Tullius in libro de claris oratoribus præmium virtutis, iudicio, ſtudioq́ ciuium delatum ad aliquem. De præmijs enim exterioribus intelligat neceſſe eſt, quando ea ſunt, quæ à iudicio, ſtudioq́ ciuium proficiſcuntur. Longè ſubtilius, atq́ elegantius Ariſtoteles in Rhetoricis* τιμὴ, *inquit,* ἐστι σημεῖον εὐεργετικῆς δόξης. *In antiquiſſimo autem libro, qui eſt apud Petrum Victorium, quem ego hominem doctiſſimum, ac de bonis literis optimè meritum, honoris cauſa nomino, non* δόξης, *ſed* εὐδοξίας *legitur, quæ quidem verba, & ſi paululũ inter ſe diſcrepant, vnum tamen mihi videntur ſonare. Sic igitur definitio illa, niſi fallor, latinè reddi poteſt. Honos eſt ſignum opinionis de illius, qui colitur, bonitate, & beneficentia in animis colentium conceptæ. Ergo honoris nomen tùm bonam opinionem, exiſtimationemq́, tum bonæ opinionis effectum comprehendit. Cum enim de aliquo bene exiſtimamus, tùm ad ipſum obſeruandum, noſtræquè obſeruantiæ monumentum aliquod ſtatuendum inducimur. Scio à Ioanne Baptiſta Poſſeuinio aliter, atquè ego fecerim, hanc definitionem explicari. Verbum enim illud* δόξα *non ad eos, qui colunt,*

ut nos fecimus, ſed ad eos, qui coluntur, retulit; ut intelligatur honorem eſſe ſignum beneficentiæ illius, qui colitur non temerè, ſed opinione, id eſt iudicio, ac ratione ſuſceptæ. Nos Petrum Victorium ſequuti ſumus, quamquè noſtra interpretatio verbis, & intelligentiæ Ariſtotelis ſit accommodatior, perſpicuè oſtendi poſſet, ſi quemquam reprehendere in animo haberemus, ac non res ipſa per ſe loqueretur. Sed ad propoſitum reuertamur. Hanc eamdem honoris notionem mirè expreſſit Hieron apud Xenophontem. Poſtquam enim oſtendit honores, qui ex animo non deferuntur, vere honores non eſſe, ſed potius ſeruilia quædam munera, hæc
» *addit. Etenim cum homines eam de alicuius bene*
» *ficentia opinionem habentes, ut illius bonis æquè ac*
» *ſuis ſe uti poſſe exiſtiment, ob eam rem ipſum laudi*
» *bus in cælum efferunt, cupideque ſpectant, tanquam*
» *proprium cuiusquè bonum, libenter decedunt, liben-*
» *ter aſſurgunt amore non metu adducti, virtutis*
» *communem utilitatem ſpectantis, & beneficentiæ*
» *ergò coronas dant, muneribusq; afficiunt; hi deniquè*
» *huiuſmodi officia præſtantes, verum mihi honorem*
» *videntur tribuere; quiquè illis dignus eſt, eum ve-*
» *rè honorari iudico, atq; feliciſſimum ſtatuo. Hæc Xenophon, quibus veri, germaniq; honoris ſolidam, & expreſſam effigiem ſatis apparere iudico.*

cap.3. *EST adhuc alia huius verbi notio apud veteres ſcriptores non inuſitata, ut honorem, qui reuera honeſtatem, & virtutem ſequitur, pro ipſamet virtute vſurpent: quod indè euenit, quia vt in partitionibus oratorijs M. Tullius inquit, honos, & gloria ſunt quodammodo cum honoſtate coniuncta. Ita Solem aliquando calidiſsimum dicimus (quãquã nihil minus, ſi ipſius naturam ſpectes) quoniam calorem efficit in hac inferiore mundi parte. Ita virtutem veram nobilitatem appellamus, quoniam ex ea verè nobilitantur homines. Non diſſimiliter igitur virtus ipſa honos aliquandò vocatur, quòd pariat honorem. Hinc elegantes illæ loquendi rationes, natus ad gloriam, ad honorem, ad laudem: nihil ſibi honore, decore, dignitate antiquius fore, huiuſmodiq́; alia ſexcenta. Atquè is eſt honos, qui iure optimo vitæ anteferri debet. Laudatur enim, & gratis hiſtoriarum literis celebratur Marcus Attilius Regulus, qui ne fidem vel crudeliſsimo hoſti datam fal leret, certiſsimis, maximisquè cruciatibus, acerbiſsimæquè morti ſine vlla hæſitatione ſe obtulit. Celebrantur Zeno, Anaxarchus, & quicunq; alij mortem potius oppetere voluerunt, quàm ſe ſcelere inquinare. Hac verbi notione vtitur Achilles apud Principem poetarum Homerum. Phœnici enim perſuadere conanti, vt iram comprimeret, donisq́; acceptis,*

quæ

quæ ab Agamemnone mittebantur, græcis laborantibus auxilium ferret: fore enim, vt indè magnum honorem apud omnes conſequeretur, ita reſpondet.

» O multum venerande ſenex non me vlla cupido
» Talis honoris habet, ſed honores ab Ioue quæro;
» Qui me, deſpectus graijs cum hìc otia duco
» Reddit honoratum, ac reddet, dum vita manebit,
» Iucundoquè frui dabitur mihi lumine Solis.

Honore autem afficiebatur à Ioue, quòd ab illo admirabilem corporis, & animi fortitudinem ſe accipere putabat. Hac eadem notione Plato in quinto de legibus hunc in modum honorem definiuit. Honos eſt, vt vniuersè dixerim, meliora ſequi, mala autem, quæcunquè fas eſt, ad bonitatem traducere. Clarum igitur, perſpicuumquè eſt honorem aliquando loco virtutis, atquè honeſtatis accipi. Nequè verò amplius de honore hoc ſenſu mentionem faciemus. Virtutis enim vim, & naturam explicare (quoniam res vt arduæ cognitionis indiget, ita magnæ eſt, pergratæquè vtilitatis) alijs libris, quibus vniuerſam Philoſophiam moralem complectimur, habemus in animo.

Cap. 4. *REDeamus autem ad honorem illum, quem ab Ariſtotele in Rhetoricis definitum verè, propriequè nuncupari honorem diximus, definitionemquè ab eo allatam, quantum in nobis eſt, illuſtremus.*

Honorem poſuimus eſſe indicium bonæ exiſtimationis. Indicia autem plura ab Ariſtotele enumerantur. primum ſacrificia: veteres enim Deorum honores ijs, à quibus eſſent maximis affecti beneficijs, tribuebant, atquè hoſtias immolare ſoliti erant, vt Braſidæ Lacedæmonio Amphipolitæ. T. Flaminio vniuerſa græcia; deinde laudationes tùm carmine, tum ſoluta oratione confectæ, quibus quidem claros viros celebrari ſolere ſatis conſtat, vt Auguſtum Cæſarem ob Horatio, Meſſalam à Tibullo, ab Iſocrate Euagoram, Ageſilaum à Xenophonte: deinde γερα id eſt honores certi, quibus item vt fanis, viui, mortuiquè antiquitus afficiebantur; tùm agri, quos priſci illi regibus ſuis dicabant, & fortiſſimis viris, à quibus ampliſſima beneficia accepiſſent; tùm προεδριαι, id eſt ſuperiore, honeſtioreque loco cuipiam in ſedendo cedere, quo honore omnes ferè ſeniores apud Lacedæmonios, & Romanos afficiebantur; & ſepulchra, quo colendi genere Ægyptus in primis excelluit; & imagines, vt quæ Romanis Cæſaribus ponebãtur, quas à barbaris Regibus quãtumuis magnis coli ſolitas legimus; & cibaria è publico, vt apud Athenienſes victus in Prytaneo præbebatur ijs, qui benè, & fortiter Rempub. geſſiſſent, apud Romanos multa agri iugera; Poſtremò τα βαρβαρικα οιον προσκυνησεις, και εκστασεις, cum quis ſcili-

cet ad eius, quem colit, pedes ſe abijcit, & illius quaſi numinis cuiuſdam conſpectum formidare ſe oſtendit: & munera, quæ apud ſingulas nationes in honore ſunt, qualis erat oleaſter in veteris græciæ certaminibus, quales item coronæ, quibus romani milites ob præclara facinora decorabantur: Non enim munera eiuſmodi ſunt intelligenda, vt qui colitur, lucrari etiam videatur: Vt enim octauo libro de moribus ad Nicomachum dicebat Ariſtoteles, fieri non poteſt, aut certè non debet, vt idem ex Repub. quæſtum faciat, & honore afficiatur. Vniuerſe tamen omnia munera ſpeciem quandam honoris habent. Ex quo in illis ineſſe aliquid, quo ambitioſi, aliquid item, quo auari homines delectentur, dicebat Ariſtoteles. In ſacris quidem literis obſeruat Hieronymus honoris nomine pecunias egenis erogatas, & alia ad vitam tuendam pertinentia contineri. Artificibus autem magna merces in primis honeſta videri ſolet. Ex quo M. Tullius, de mercede medico perſoluenda ſcribens, ita inquit.

„ Curio miſi, vt medico honos haberetur.

Hæc igitur ſunt, quæ ab Ariſtotele inter partes honoris recenſentur. Omiſit autem nonnulla de quibus alibi mentionem fecerat, aut quoniam ſatis nota erant, aut quòd ad ea, quæ erant allata, referri commodè poterant, vt aſſurgere alicui, deducere, redu-

cere, caput aperire.

Cap. 5 QVAESTIO tamen exoriri poteſt de magiſtratu, cur honoris partibus non ſit adnumeratus. Ac ſanè Ariſtoteles videtur cenſuiſſe magiſtratum ab honore differre, cum eo quarti Ethici loco, quem ſupra citauimus, magiſtratus expeti potiſſimum ob honorem aſſerat. At ſi eſſet ipſe honoris pars, ob honorem certè non expeteretur. Contrà tertio Politico honores eſſe ipſos magiſtratus dixit, & M. Tullius ſæpenumero magiſtratus honores appellauit, ex quo illud, finis honorum populi eſt conſulatus. Quãquam enim populus aliquando malis artibus adducatur ad magiſtratum mandandum, verè tamen Cato dicebat, nulla re allici hominum mentes oportere, niſi dignitate. Ergo magiſtratus ſuapte natura ſunt indicia opinionis, quam populus de eius dignitate concepit, cui magiſtratum mandat. Quid igitur hoc loco pro Ariſtotele? facilis defenſio. Magiſtratus non eſt ſimpliciter honos, neq; ob hanc præcipuè cauſam alicui magiſtratum cõmittimus, vt honoremus, ſed vt ſit, qui leges cuſtodiat, qui pro noſtra ſalute vigilet, laborem, periculumq; ſuſcipiat. Compenſamus autem hunc laborem, periculumque honoribus, quos illi tribuimus. Magiſtratui enim decedimus, aſſurgimus, deducimus, reducimus, publicè victum præbemus. Enumerat ergo Ariſtoteles

de honoris partibus tractans, ea duntaxat, quæ hoc vnum potiſsimum ſpectant, vt ſint indicia bonæ opinionis, cuiuſmodi non eſt magiſtratus. Cicero autem morem loquendi Romanorum ſeruans magiſtratus honores appellat; quoniam & ſi in magiſtratu dando noſtram potius vtilitatem, quàm illius, cui damus, honorem ſpectamus, attamen oſtendimus interea nos de illo benè exiſtimare. Ita fit, vt magiſtratus ſit non modo procuratio, & cuſtodia Reip. ſed etiam honos. Illud hoc loco prætermittendum nullo pacto eſt, cum multæ ſint honoris partes, quas recenſuimus, nõ omnes tamen eiuſdem ponderis eſſe, ſed quemadmodum beneficentiæ, vt dicemus, multi quaſi proceſſus, & gradus ſunt, atquè alter altero amplior, & altior eſt, ſic etiam multos gradus honoris eſſe, beneficentiæ gradibus proportione reſpondentes. Multis enim aſſurgimus, atquè honeſtiore loco cedimus, quibus tamen ſtatuas non erigeremus, nec templa conſecraremus. Ille autem honoris, qui hominibus tribui debeat, ſummus gradus ſtatuetur, qui ad honores Deorum propius accedit, atquè ex hoc reliqui iudicabuntur. Hinc diuini honores, habiti. G. Cæſari; cum reliqui honores, quibus conſules, & Imperatores decorari ſolebant, euecto illo ad orbis imperium ſatis eſſe non viderentur.

cum corpus noſtrum curent, aureamquè ſanitatem tùm conſeruent, tùm reſtituant, præſertim niſi inde lucrum petant, magno in honore ſacris etiam literis admoniti habere debemus. Hippocrates quidem Cous Medicorum pater ab vniuerſa ferè græcia diuinis honoribus eſt affectus, Appolloq́, et Æſculapius ad immortalitatem, & religionem etiam cõſecrati. Poſtremum locum tenent, qui egeſtatem noſtram ſubleuant, & ſuis opibus nos iuuant. Verum quoniam cuncta præter virtutem bona, vt diuitiæ, eloquentia, ſcientia perinde ſunt, vt illius animus, qui ea poſsidet, nec pauciora incommoda, quã vtilitates humano generi afferre poſſunt; virtutes autem, quæ ad mores pertinent, proprieque virtutes appellantur, iuſtitia inquam, liberalitas, fides, clementia, fortitudo, earumquè princeps prudentia ſemper hominum ſocietati vtiles, ſemper fructuoſæ reperiuntur (virtus enim nunquã non ſpectat hominum ſalutem, & incolumitatem) idcircò beneficentiæ nomine ſola virtus præcipuè ſignificatur. Ita honos indicium eſſe ſtatuetur opinionis de illius virtute, quem colimus in animis noſtris inſitæ. Iam enim non de illo honore, qui Dijs Immortalibus, & parentibus debetur, tanquã ſatis perſpicuo verba facimus, ſed de eo, quo omnes homines muneribus virtutis fungendo dignos ſe præſtare queunt. Colimus autem

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

maximè propter ſpectatam beneficentiam, nonnunquam tamen & propter ſperatam, ſed non tam meritò, nequè tam ex animo. Quamobrem rectè M.
„ *Tullius in epiſtola quadam ad Plancum dixit. Is*
„ *enim deniquè honos mihi videri ſolet, qui non pro-*
„ *pter ſpem futuri beneficij, ſed propter magna merita claris viris defertur, & datur. Addit autem quarto libro de legibus Plato illum quidem, qui ijs bonis abundans, quæ in alios quoquè transfundi poſſunt; homines libenter impertit tanquàm ſūmum virum eſſe honorandum, ſed tamen & eum, qui ſi minus facultatem, at voluntatem certè egregiam benignè faciendi affert, dignum eſſe, qui ſecundo loco colatur atquè obſeruetur. Conditiones autem grati acceptiquè beneficij ab Ariſtotele ſecundo Rhetorico aſſeruntur. Aut magnū enim ſit beneficium oportet, aut promptitudo, animiquè alacritas in dando appareat aut præclara ſe ſe obtulerit occaſio. Quæ enim beneficia homines maximè neceſſario ipſorum tempore accipiunt, maxima putant. Illud autem uel potisſimum requiritur, vt non noſtra commoda ſequuti, ſed illius tantum cauſa, in quem beneficium conferimus, benignè faciamus, cæteroqui nundinatio eſſet, non beneficium.* Notat Ariſtoteles *alio loco, atquè ad aliud inſtitutum duas alias conditiones. Hæ autem ſunt, cum beneficium confers in aliquem,*

vltrò

vltrò conferre, ipſius preces non expectantem: & cum feceris, alijs non indicare. Referri fortaſſe poſſunt ad tertiam antè expoſitam. His enim ſeruatis, eius tantum gratia, cui benignè fecimus, videbimur illecti. Illa autem beneficia ſtabilem, diuturnumq; honorem, ac gloriam conſequentur, quæ ſtabilitatem, ac firmitatem quãdam habebunt, nec modo conſeruari memoria, ſed etiam quaſi oculis diù cerni poterunt. Ad hunc honorem excipiendum hortabatur M. Tullius Caium Cæſarem, cum diceret, niſi Reſpub. ſtabilita eſſet illius conſilijs, & inſtitutis, fore vt ipſius nomen vagaretur modò longè, lateq;, ſedem quidem ſtabilem, & certum domicilium non haberet, habitura alioqui, ſi Reſpub. optimis temperata legibus remanſiſſet. quòd quoties eam homines intuerentur, toties illius eſſent ſummum, ac ſingulare beneficium viſuri, gratiſquè animis proſequuturi.

Cap. 7. *CAETERVM antequàm longius abeamus, quæſtioni, quæ ex ijs, quæ diximus, exiſtit, occuramus. Effectio, & actio, vt eſt à nobis alibi diſputatum, hac potiſsimum ratione videntur differre: quoniam in effectione ſemper externa quædam materies adſit neceſſe eſt elaboranda, ac perpolienda, vt lignum, marmor, æs: actio verò non externũ quippiam ſibi propoſitum habet, ſed ipſius agen-*

tis bonum, ac perfectionem. Quapropter tacita de hac re iudicante natura, cum opus aliquod affabre, atquè antiquo artificio factum nobis offertur, non tàm artificem, quàm opus ipſum cupidè ſpectamus: quaſi in opere, non in artifice bonum omne, perfectioquè inſit, & hæreat. At cum aliquid prudenter, iuſtè, fortiter actum eſt, in eum qui egit, oculos, animumquè conuertimus; vt eum in quinquennali illa ludorum olympicorum celebritate aduenienti Themiſtocli vniuerſa penè græcia, quæ illhìc conuenerat aſſurrexit; vnum illum contemptis ludis ſpectauit, ſummisquè acclamationibus excepit. Ergo ſi actio vnam illius qui agit, abſolutionem, perfectionemquè ſpectat; virtus autem non in effectione, ſed in actione conſiſtit: mirabitur fortaſſe aliquis, cur totius à nobis ſit inculcatum virtutis omnem vim in eo præcipuè verti, vt humanæ ſocietati conſulat, atquè opem ferat. Ita enim qui ex virtute agit, non ſuum ipſius decus, & ornamentum ſibi proponere videtur ſed externum quippiam, hominum ſcilicet ſalutem, & incolumitatem. Quæſtio hæc, niſi fallor, hoc pacto profligari commodè poteſt. Homo ea ratione, qua homo eſt, ſociabilis eſt, & pars quædam humanæ communitatis. Ex quo, ſi hominibus dat ſalutem, ſi ciuilem tuetur ſocietatem, ſuum ipſius bonum, perfectionemquè ſibi comparat. Id enim exequitur

quod ipſius natura non modò poſtulat, ſed etiam flagitat. In effectione verò non ita res ſe habet. Non enim proprium eſt hominis, quia homo ſit, pingere, aut ædificare; ſed quia pictor ſit, aut ædificator. Cum igitur in actione bonum hominis, quia homo ſit, quæratur, in effectione non item: meritò actioni agentis ipſius bonum, quamuis aliorum etiam vtilitas indè naſcatur, effectioni vero ipſius externi operis perfectionē propoſitam eſſe dicimus. Omnino enim qui ex virtute agit, dum hominū generi prodeſſe sūmopere nititur, ſummā ſibi parat dignitatē, ac sūmū decus.

cap 8. Ita honos virtutis, ac beneficentiæ, vt diximus, eſt præmium. Verum alia etiam cauſa videmur adduci ad aliquid honorādum, excelenti nimirum illius præſtantia. Epicurus ſanè, qui, vt ſatis conſtat, Deum nihil agentem induxit, nullum opus molientem, res haſce humanas non modò non procurantem, ſed ne curantem, aut videntem quidē, eum tamen dignum arbitrabatur, qui ob præſtantem naturam, hominum pietate coleretur. Quod ſatis argumenti eſt ex illius ſententia quidquid ob aliquam præſtantiam eminet, atquè excellit, tametſi nullum erga humanum genus beneficium inde proficiſcatur iuſtā habere venerationē. Quod et Platoni placuit, quātū ex 5. libro de legibus perſpici poteſt, et Ariſtot. qui in quarto de moribus ad Nichomacum inquit

quidquid bono aliquo excellit, honore dignandū eſſe. Quamobrem ſæpenumerò egregios etiam artifices, vt pictores, & ſtatuarios, quamuis nullum ferè beneficium in nos conferant: nulliq́; nobis ſint vſui, honoramus tamen, & colimus. Hac etiam de cauſa dixiſſe potuit Ariſtoteles felicitatem ex eorum numero bonorum eſſe, quæ honore digna ſunt, & eam ſcientiam, quæ de ſimplicibus, diuiniſq́; mentibus pertractat, reliquis omnibus honore, dignitateque antecellere. Eſt enim in animis noſtris quaſi inſitum, & innatum, vt rerum præſtantiam, ac perfectionem quamuis interdum nobis non fructuoſam admiremur, & honore proſequamur. Quamquam felicitas, ac Theologia alia etiam, multoq́; iuſtiore de cauſa, quoniam ſcilicet immenſa quædam noſtra bona ſunt, digniſſimæ ſunt, quas honoremus. Verè enim, quod nos maximè allicit ad amandum, & colendum, eſt virtutis, & beneficentiæ opinio, quod eodem quarti Ethici loco, quem modò adduximus, ab Ariſtotele eſt affirmatum. Atqui ſi aliquarū rerum præſtantiam non fructuoſam colimus, idcircò colimus, quòd ſaltem iucunda eſt. Res enim aut pulchritudine, aut arte præſtantes mirificam nobis, ſi minus vtilitatem, at certè voluptatem afferunt. Ita nobis quodammodo bonæ ſunt. Nam volupe etiam ſub genus bonorum cadit. Nec verò creden

dum eſt, vt doctiſsimus quidam vir credidit, cum inquit Ariſtoteles honorem virtutis præmium eſſe, virtutis nomine ſcientias etiam, & corporis præclarum habitum, & egregias artes comprehendiſſe. Ariſtoteles enim cum de re aliqua ex propoſito, ac diligenter agit, vt tùm de honore, virtuteque agebat, vocabulis abuti non ſolet. Illud igitur ſpectauit potius, virtutem eſſe, cui præcipuè, proprieque, honos, & gloria conuenit. Neminem autem mirari volumus, ſi in hac vniuerſa tractatione de illo honore mentionē non facimus, qui aut metu, aut lucri ſpe impijs non raro, & nefarijs hominibus habetur. Hic enim à veri honoris natura longiſsimè receſsit, ac potius, vt ſuperius ex Xenophonte attulimus, indigna homine ſeruitus eſt.

cap. 9 *EXPLICauimus ferè omnia, quæ ad Ariſtotelicam honoris definitionem illuſtrandam faciebāt. Nunc antequā reliqua perſequamur, nōnullas alias voces voci iam expoſitæ ſimiles, atque affines ab re non erit. Hæ ſunt fama, laus, gloria. Nam ſicuti ijs bene perceptis, optimè quid ſit honos, intelligetur: ita ſi in illis erremus, in honoris quoque intelligentia decipiemur. Fama eſt, vt ex Etymologia apparere poteſt, cum quid percrebreſcit, multorumque ſermone circumfertur, bona quidem ſi ſermo cum illius, de quo loquimur, laude coniungatur: mala autem,*

ſi eiuſdem contineat vituperationem. Vtraque à poetis egregiè picta. Multò difficilius eſt, quid ſit laus, peruidere. Nam quamuis vniuerſam, & confuſam illius notionem omnes fermè teneamus (nihil enim aliud laus videtur eſſe, quàm oratio, quantum in illa re, quam laudamus, boni inſit, oſtēdens) multæ tamen notionem illam diligenter euoluere conanti occurunt difficultates. Ariſtoteles primo Rhetorico, primoq́; itē libro de moribus ad Nicomachū, laudem ab honore diſtinguens, laudē ad virtutē pertinere inquit, ad præclara facta encomiū, ad excellētia quedā, ac diuina bona, quales ſunt Dij Immortales, honorem; quinimò abſurdū, ac ridiculū putat eos laudare. Quod ſi eſt, non benè idem Ariſtoteles eodē primo rhetorico partibus honoris adnumerauit μνήμας ἐν μέτροις, καὶ ἄνευ μέτρων *quod tantumdem valet, ac laudationes tùm carmine, tùm ſoluta oratione confectas. Non benè etiam virtutis præmium eſſe honorem dixit: laudem enim potius dicere oportebat. Adde neque ea in re ipſum ſibi conſtare, quòd aliquando ſolas virtutes, quæ ad mores pertinēt, laudibus affici dignum putat, aliquando autem, vt in ſecundo Eudemio ſcientias etiam laudibiles ponit. Hæc igitur alij alio pacto diſſoluunt. Nos, vt initio dicebamus, neminē reprehēdere inſtituimus: noſtrā tantūmodo ſententiam exponemus, quā Alexādro*

Aphrodiſienſi, cui viro, et quanto? probatā fuiſſe exiſtimamus. Hominē natura creauit flexibilem, atq; cōmutabilem, ita vt æquè virtutē amplecti, ac vitijs tradere ſe conſtringendū queat. Quare vt à vitijs declinans ad virtutē colendam ſe cōuertat, à legū latoribus quidē multa virtuti præmia, multa, atquè inſignia vitijs ſupplicia conſtituūtur: à parentibus autē, et præceptoribus bonis, laudes, et vituperationes adhibētur. Laudis igitur vis eò ſpectat, vt à vitius nos reuocet, & ad præclara edenda facinora incitet, atquè impellat: & propterea maximè propriè laudantur virtutes, vt illarum pulchritudine, ac dignitate commoti ad ipſas conſequendas omni ſtudio feramur. Hunc finem ſi ſpectes, meritò ridiculus habearis, ſi Deos laudes, qui in uitia labi non poſſunt, nequè ad virtutem ſequendam cohortatione fiunt alacriores. Abſurdè etiam laudabis felicitatem, ad quam potiendam cuncti inflammato animo contēdimus, nequè egemus incitamento. Igitur laudi, ſi hanc vocem propriè vſurpemus, tùm relictus eſt locus, cum veremur, ne quis aut virtutis conſequendæ difficultate deterritus (tritum enim illud, virtutem poſuerè Dei ſudore parandam) aut voluptate illectus, quam malis rebus, & vitijs, quaſi eſcam Dæmon quidam videtur immiſcuiſſe, virtutem deſerat, ac nunquam ad benefaciendum, animum conuertat.

Eſt autem cum aliquem laudamus, non propterea quòd timeamus, ne ille cupiditati manus det, ac de recta deflectat regione, ſed vt obſeruantiam, ſtudiumquè quo illum proſequimur, ipſius egregia facta, multasquè virtutes enumerando, & oratione, quòd poſſumus, illuſtrando oſtendamus, ac præ nobis feramus. Hunc affectum præclarè exprimit Cteſipho apud Terentium, ſummo, vt exiſtimabat, ,, à fratre AEſchino accepto beneficio, ò mi AEſchi- ,, ne, ò mi germane: ah vereor coràm in os te lauda- ,, re, amplius ne id aſſentandi magis, quàm quòd ha- ,, beam gratum, facere exiſtimes. Iam enim in illo abſente laudando omnem ſuperiorem ſcænam poſuerat. Hoc pacto laus, alia quadam notione verbi, pars honoris cenſenda eſt, ac Dijs etiam Immortalibus veriſſimè tribui poteſt, quod Ariſtoteles ipſe ſexto Ethico, & alibi etiam præcipiebat. Sic ſummus ille poeta, diuinoquè ſpiritu afflatus Dauid præpotentis Dei laudes diuinitus cecinit ſed næ tu quæſtionem hanc hydræ capiti ſimilem eſſe dixeris. Vna enim ſublata dubitatione multæ exoriuntur aliæ. Diximus tùm propriè vſurpari laudis vocabulum, cum oratio ad cohortandum refertur. Ita actiones etiam virtuti conſentaneæ, præclaraq́; facinora laudari poterunt, vt nos ad illa gerenda incitemur. Quod autor libelli de virtutibus (qui liber

falsò

falſo inter Ariſtotelicos recenſetur) non negat. Inquit enim laudabilia quidem eſſe honeſta, vituperabilia autem turpia; & quidem in honeſtis principem locum obtinere virtutes, in turpibus vitia, laudabiles tamen eſſe & cauſas virtutum, & conſequentia, operaquè ipſarum, vituperabilia verò contraria. At qui in ſecũdo Eudemio inquit Ariſtote. laudem eſſe orationem, quæ rectè facta vniuerſè celebret, encomium, quæ rectè facta alicuius ſigillatim exponat, paulò poſt virtutem, ipſiusquè virtutis opera laudanda eſſe affirmat. Cur igitur in Rhetoricis ita encomiũ à laude diſtinguit, vt laudẽ ad virtutem, encomium ad facta pertinere aſſerat? Huc accedit locus maximè nobis perpendendus, qui peripateticam diſciplinam ſequimur, in primo libro μεγάλων ἠθικῶν capite tertio; in quo primum Ariſtoteles virtutem ſtatuit bonum honore dignum, deinde bonum laudabile, quoniam à virtuti congruentibus actionibus laus emergit; cum tamen bonum laudabile, atquè honore dignum tanquam duo diuerſa bonorum genera in diuiſione ponat. Hæc vt rectè explicẽtur, illud eſt attendendum, eodem aliquando nomine & genus, & ſpeciem appellari. Poetæ nomen apud græcos omni artifici cõmune eſt; proprium tamen illius effectum eſt, qui carmine imitatur. Amor item omnem appetentis animæ inductionem, propen-

ſionemquè erga bonum, et iucundum ſignificat; propriè tamen illam, quæ à pulchritudine eſt excitata. Quinimo idem nomen (vt in differentia euenire Porphirius notauit) & communiter, & propriè, et maximè propriè ſumi poteſt. Id in re nobis propoſita vſu venit. ἔπαινος, cui græcæ voci in Latina lingua laus reſpõdet, ſi communiter ſumatur, ad ea omnia bona pertinet, quæ non fortuna, aut natura nobis largitur, ſed quæ nobis ipſi noſtra induſtria, ac diligentia comparamus: Sic ex ſcientijs etiam nos laudem adipiſci rectè ſecundo Eudemio dicebat Ariſtoteles; ſin autem non communiter, ſed propriè; virtutibus tantum, quæ ad mores pertinent, atquè illarum reginæ prudentiæ (conceſſit id Ariſtoteles primo μεγάλων ἠθικῶν *capite. xxxiii. & ſi id ſexto capite negauerat, prudentem impropriè illius natura nondum expoſita, loco ſcilicet callidi, & ſolertis accipiens) laudis vocabulum conuenire, ſicuti etiam vituperationem flagitijs, & vitijs. Neminem enim vituperamus, quòd non ſit geometra quòd nõ pictor, sed quòd improbus, intemperans, iniuſtus. Ita his vitijs oppoſitæ virtutes, omninoq; & efficientia, & conſequentia ipſarum propriè laudabuntur. Non ſolum autem propriè, ſed etiam maximè propriè acceptæ huic voci virtutes tantum ipſæ, quæ ad mores pertinent, vt primo Rhetorico dixit Ariſto-*

teles, aut ſi facta, eatenus certè quatenus virtutem vniuersè conſequuntur, & in illis virtus ſe ſe oſtendit (quod intellexiſſe Ariſtoteles ſecundo Eudemio, dum laudem ab encomio diſtingueret, cenſendus eſt) ſubijcientur. Oratio enim virtutem, virtutiquè congruentes actiones commendans, & celebrans id ſpectare videtur, vt noſtrum erga illum amorem, ſtudiumquè incitet, & inflammet. Ita encomium (laudationem Latini dicunt) à laude ſecernetur. Encomium enim præclara alicuius facta ſigillatim exponit, & extollit; nullamquè ob aliam cauſam à nobis adhibetur, niſi vt illum, de quo loquimur, honore afficiamus; quamobrem veriſſimè honoris ſpecies eſt. Summus autem honos, qui ſermone haberi poſſit, eſt ευδαιμονισμος, & μακαρισμος, id eſt prædicatio felicitatis, & beatitudinis alicuius, in qua & laus, & encomium continetur, ſicuti felicitas omnia bona complexu ſuo continet; eſtquè omninò quaſi αποθεωσις quædam. Vim horum verborum expreſſit ferè Terentius in εαυτον τιμωρουμενω cum Bacchidem meretricem induxit ita alloquentẽ Antiphilam, Edepol te mea
» Antiphila laudo, et fortunatã iudico, id cum ſtudui
» ſti, iſti formæ mores ut cõſimiles forẽt, minimeq́, ita
» me Dij ament, miror, ſi te ſibi quiſq́ expetit. Rectiſſimè autem ευδαιμονισμος Dijs Immortalibus, ac di-

uinis etiam quibusdam hominibus attribuetur. Iam verò ex his apparere poteſt,quomodo virtus tùm laudabile,tùm honore dignum bonum non abſurdè ſtatuatur. Si enim ipſam,vt præſtans quoddam bonum,hominumq́;ſocietati maximè ſalutare ſpectes; honore digniſsimam confiteberis. Sic diximus honorem eſſe virtutis præmium,et verè diximus. Sin vt difficilem ad conſequendum,laboribusq́;,& vigilijs quaſi mercandam,& emendam, laudabile bonum appellabis: Laudibus enim,quaſi calcaribus,ad eam ſequendam incitari debemus. Supereſt, vt quid gloria ſit,breuiter exponamus. Ea mihi ab homine doctiſsimo Criſtophoro Landino in commentarijs ſuis in Danthem commodè videtur deſcripta,ſplendor quidam,& lux,quæ in aliquo ex bona illius fama,honoribusq́;in eum collatis exoritur. Sic gloria virtutem illius,qui laudatur,et colitur,tanquā vmbra corpus,ſequitur: honos verò eos,qui colunt,magis ſpectat; ab ijs enim proficiſcitur. Quamobrem gloria in eo,qui colitur,hærere videtur; honos in ijs, qui colunt. Etenim gloria virtutem ipſam ſignificat trahentem homines in amorem, & admirationem ſui; Honos verò propenſionem hominum ad eum amandum, & colendum, qui ſit præditus virtute.

cap. x. *NVNC quando harum dubitationum, ſanè odioſarum, nubeculæ ſatis iam diſiectæ ſunt, ea, quæ ad honoris naturam illuſtrandam pertinentia adhuc reſtant, tractare pergamus. Primum autem illud occurrit conſiderandum, ecquid cauſæ ſit, quãobrem honos tam ardenter ab hominibus expetatur, vt eius nimiam auiditatem poſtremum eſſe morbum, qui à ſapiente decedat, grauis auctor Cornelius Tacitus aſ firmarit. Plures igitur cauſæ ſunt: non poſtremæ illæ duæ, vt per honores reliquis euadamus præſtantiores, & immortalitatem conſequamur. Indidit qui dem nobis natura hanc alijs antecellendi, & imperandi cupiditatem; ad quã explendam honores ſine dubio nos ducunt. Naturale etiam eſt immortalitatis deſiderium, vt nemo inficiabitur. Honos autem, et gloria nos immortales, quodammodo reddunt, vt præclarè in ſympoſio oſtendit Plato. Hinc M. Tullius ab exilio reſtitutus, eo honore immortalitatem quamdam ſe eſſe conſequutum dicebat. Hinc etiam*
" Ennius. Nemo me lacrymis decoret, nec funera
" fletu faxit: cur? volito viuus per ora virûm. Sed his generalibus cauſis omiſsis, vt agamus enucleatius, ſtatuamus honorẽ, quẽ propriè diximus honorẽ appellari, partim propter ſe, partim propter aliud expeti. Quà continet amorem, certè ſuapte vi, & per ſe eſſe expetendum mihi ſatis exploratum, & com-

pertum eſt. Amari enim per ſe optabile eſſe, octauo de moribus ad Nicomachum, in quo de amicitia pertractat, clara voce Ariſtoteles affirmat. Et primo Rhetorico inter ea, quæ ſimilia ſunt, naturalem quamdam cognationem reperiri, non dubitat. Quod item Platoni placuit, qui ſæpenumero prouerbium illud adducit, ſimile ſimili amicum eſſe. Quid autem hominis animo ſimilius eſt, quàm alterius hominis animus? Animorum igitur poſſeſſio (quod idem eſt, atquè amor) per ſe ipſa homini eſt expetenda. Quòd ſi quis dubitet, cur ſi hominum beneuolentia per ſe expetenda eſt, malis tamen artibus, & ſimulatione virtutis collecta expeti non debeat; is animaduertat, quibus hominum beneuolentiam ſimulatione virtutis ſibi conciliare propoſitum eſt, eos reuera beneuolentiam iſtam non per ſe expetere, ſed ipſa velle abuti ad ea, quæ animo concupierunt facilius conſequenda. Nec verò ſi copi, vt ille inquit, pectore tua vitia tegens virtutem ſimules, itaquè hominum tibi compares charitatem, diuturnum id eſſe poteſt. Verè enim dictum eſt ficta omnia celeriter tanquam floſculos decidere ſolere; diesquè omnino tua conſilia patefaciet; nequè interea poßidere animos hominum dicendus es: Non enim te amore proſequuntur, ſed eum, quem te eſſe ſimulas, id eſt probum, ac bene-

ficum virum. Verus igitur honos, quà amorem continet, eſt propter ſe expetendus, vt oſtendimus, & ob aliud etiam, nempè ob eam cauſam, vt plura virtutis munera exequi poſsimus, atquè in adminiſtranda Repub: ſimus feliciores. Nam eius, qui hominum beneuolentia munitus eſt, conſilijs, & monitis maxima habetur fides: ſic multas, ac præclaras virtutis ſuæ declarandæ ſemper occaſiones habet. De Archita ſanè, & Batto refert Plutarchus, quòd à ſuis ciuibus plurimum amarentur, fuiſſe vtrumquè ſaluti patriæ ſuæ. Expetitur etiam ob aliam cauſam. Nam, vt primo Ethico dixit Ariſtoteles, quoniam naturaliter ſtudioſiſsimi, & appetentiſsimi ſumus honeſtatis, atquè virtutis, propterea honorem tãquam teſtimonium quoddam virtutis noſtræ ſummè expetimus. Huic autem rei illud eſſe argumento aſſerebat, quòd non ab ignotis, & pueris, ſed à prudentibus viris, quiquè nos probè nouerunt, delatos honores maximi æſtimamus. Amor autem præcipuè grauiſsimum teſtimonium eſt. Nulla enim res æquè homines allicit ad amandum, atquè virtus. Hæ igitur iuſtæ, ac veræ cauſæ ſunt, quamobrem amari velimus; illæ non iuſtæ, quarum Ariſtoteles octauo Ethico mentionem facit, metus, & cupiditas, quibus tamen perſæpè inducimur. Etenim cum videamus eos,

in quos plurimorum odia ſint accenſa, omnibus ferè iniurijs expoſitos, nihil mirum ſi hoc metuentes, diligi, & amari, miſerè propè modum cupimus. Rurſus cum illi, qui ſunt ciuibus ſuis chari, multis cõmodis ſemper abundent, ampliſſimis muneribus afficiantur, magnas opes facilè comparare poſſint, et volupta tibus omnibus, quæ aut viſu, aut auditu, aut tactu, aut reliquis ſenſibus capiuntur, frui; idcirco harum rerum cupiditate, & ſpe impulſi, conciliare nobis hominum beneuolentiam ſedulò enitimur. Tot, tantisq; de cauſis expetitur honos quà amorem continet. Totidem ferè præter primam expetitur etiam, quà poteſtatem, & imperium habet adiunctum. Primò enim qui in amplo aliquo magiſtratu eſt, qui imperium obtinet; multò magis Reipub: prodeſſe poteſt, quàm priuatus. Hinc M. Cato exemplum continentiæ, integritatis, probitatis cum aliàs oblatam ſibi præturam repudiaſſet, imminentia tamen à nimia Cæſaris, & Pompeij potentia Reipub. pericula proſpiciens, vt ea poſſet auertere, conſulatum petijt: in qua petitione cum repulſam tuliſſet, ſatis intelligi potuit, iratos eſſe Deos Populo Romano. Deinde eadem poteſtas non leue eſt virtutis teſtimonium. Nota eſt laudabilis illa Tempanij equitis vox cum à Tribuno plebis in concionem productus eſſet, vt Caium Sempronium tanquã proditorem exercitus, nullaq; in re

boni

boni conſulis officio functum accuſaret, quanta prudentia rei bellicæ in C. Sempronio eſſet, non militis de Imperatore æſtimationem eſſe, ſed Populi Romani fuiſſe, cum eum comitijs Conſulem legeret, aſſerentis. Nec verò dubitandum eſt, quin perſæpè ob metum, & cupiditatem cum Imperio eſſe eligamus. Multi Romæ, ne dies ipſis diceretur, metuentes, ad aliquem magiſtratum euehi curauerunt. C. Cæſarem; cum pharſalica acie cæſos, profligatosq́ aduerſarios proſpiceret, hæc ad verbum dixiſſe hiſtorici referunt; Hæc voluerunt: tantis rebus geſtis, C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petijſſem. Quid verò Craſſum impulit, vt Proconſul ad parthicum bellum mitti vellet, niſi auri ſitis? quam mortuus expleuit, quando viuus non potuit. Atquè iſtæ ipſæ cauſæ; vt Plotinus dicebat, regnādi deſiderium tantum excitant, vt nihil tam ſanctum ſit, quod non imperandi cauſa violent homines. Pauci enim ſunt, qui Euripidis illam, à C. Cæſare ſæpè vſurpatam, ſententiam non probent.

„ Nam ſi violandum eſt ius, regnandi cauſa
„ Violandum eſt; alijs rebus pietatem colas.

Hinc ætas præſertim virilis maximam honoris curam gerit. Cum enim pueri, & adoleſcentes leuioribus quibuſdam ſtudijs dediti ſint; viri propriū eſt, virtutem, opes, idcircoquè honorem etiam ſequi.

Ex quo Horatius, eleganti in primis iudicio prædi-tus Poeta, cum puerilis ætatis, & adoleſcentiæ mo-res notaſſet, de virili ita inquit

„ Conuerſis ſtudijs ætas, animuſq́ virilis
„ Quærit opes, & amicitias, inſeruit honori.

Poſtremò reliquæ res externæ ad honorem pertinen-tes, quas ſuprà recenſuimus, in quibus bona de nobis opinio, atquè amor ſeſe oſtendit, ea tantum de cauſa expetuntur, quòd animi inductionem, ſenſum, bene-uolentiam in nos illius, à quo colimur, declarant. Omnes ferè cauſas patefecimus, quibus adducti ho-noris auidiſſimi ſumus.

Cap.xi. *ILLVD autem animaduertendum eſt, om-nium quidem hominum beneuolentiam magni æſti-mandam eſſe (vt enim M. Tullius dicebat, ea eſt*
„ gloria, laus rectè factorum, magnorumq́ in Repub.
„ meritorum, quæ cum optimi cuiusquè, tum etiam
„ multitudinis teſtimonio comprobatur) ſed tamen prudentum, bonorumquè virorum grauem in pri-mis eſſe debere. Incidunt enim aliquando tempora, cũ populus aut ſenectute deſipiẽs, quod de Athenienſi ſcriptũ reliquit Plato, aut falſa imbutus opinione fa-cta alicuius, quãuis rectiſſima ſint, & uirtuti maxi-mè conſentanea, nõ charitate, et grata memoria, ſed odio potius proſequatur. Sic Fabius Maximus, cum Hannibalẽ multis victorijs elatum, et inuicto exer-

citu ſeptum patiẽtia debellaret, et certaminis aleam prudẽtiſſimè fugeret, ſic Socrates, cum Athenienſes acriter reuocaret à vitijs, & ad virtutem cohortaretur, in odium atque offenſionem populi incurrerunt. Quo tempore non tam gratiæ popularis, quam ipſius virtutis, ac proborum virorum beneuolentiæ rationem habere oportet, ſperareque non multò poſt debitam ſibi ab vniuerſo populo charitatem perſolutum iri. Quod vtrique eorum, quos nominauimus, contigiſſe ſcimus, quamquam ex his alter ea viuus frui non potuit. Ad populi quidem opinionem omnia referre, qui, vt inquit ille, bellua multorum capitum eſt, paruisq; rebus mobilis, & ſibi ipſe non conſtans, dementis, ac ſtulti hominis eſt.

Cap.xii HIS ita conſtitutis, illud fortaſſe alicui occurrat, ſi honoris natura, & vis in eo potiſſimum conſiſtat, vt hominum animi poſſideantur, quod iã ſatis oſtẽdimus, cum precioſiſſima hæc poſſeſſio ſit, ad eũ, qui virtutis ergò colitur, non minorem ex honore delato, quàm ex virtute ſua voluptatem eſſe peruenturam: itaq; honorẽ ſatis amplum præmium virtutis ſtatui debere. Quod tamen Ariſtot. apertè negabat. Aſſerebat enim virtuti par præmium reperiri non poſſe. Ac ſanè res ita ſe habere videtur, vt cum amor, quo te omnes homines proſequuntur, poſſeſſorem,

*ac dominum te animorum facit, Deum quodãmo-
do te faciat. Animorum enim humanorum domi
nus eſt. Hac fortaſſe de cauſa putauit Xenophon
voluptatem, quæ ex delatis honoribus capitur, diui-
næ multò ſimillimam eſſe. Verum, ſi diligenter at-
tenderimus, maiorem percipi voluptatem ex virtute
agendo, quàm ex eo, quòd colamur, apparebit. Vt
enim omittam virtutem ipſi animo hærere, honorem
verò eſſe externum quiddam, illud certè maximi
ponderis eſt, quòd ab Ariſtotele nono Ethico eſt oſtẽ-
ſum, amare ſimile eſſe actioni, amari perpeſſioni,
actionem autem multò maiorem nobis afferre vo-
luptatem, quàm perpeſſionem. Maximam enim
haurimus voluptatem ex eo, quòd ſimus. Sumus
autem viuendo, & agendo. Id in rem nobis propoſi
tam transferri commodè poteſt. Honorari enim,
& coli ſimile quiddam perpeſſioni eſt. Virtus au-
tem in actione conſiſtit. Quapropter tametſi poſſi-
dentes animos hominum, quibus nihil in hac inferio
re mundi parte excogitari precioſius poteſt, incredibi
li quadam lætitia perfundamur; multò tamen ma-
iorem voluptatem ad animum noſtrum affluere,
atquè illabi ex honeſtis actionibus noſtris cenſen-
dum eſt; præſertim, cum virtutem videamus eſſe,
quæ amatur, cuiquè iſta animorum poſſeſſio accepta
referri debet; vt non tam honos, quàm virtus ipſa*

nos efficiat Deos. Quamobrem non eſt, quòd ille, qui inſidioſa aliqua liberalitate, & comitate allicit homines ad amandum, germanam, ac ſolidam ſe hauſturum voluptatem putet: hac profligata quæſtio ne exiſtit altera, utrum maiorem afferat volupta-tem honorari, an honorare. Atqui ſi ſpectemus co-lere, et honorare, quos debemus, eſſe actioni ſimilius, quàm honorari, vel potius actionem eſſe virtuti ma ximè conſentaneam (refertur enim ad eã iuſtitiæ partẽ, quæ in diſtribuẽdo verſatur) profecto, ſi nobis ipſi cõſtare velimus, ac tueri ea, quæ modò diximus, neceſſariò videbitur concedendum maiore nos affici gaudio, dum alios colimus, quàm dum colimur. Ve-rumtamen, quoniam dum colimur, certius noſtras virtutes agnoſcimus, ipſisquè verè fruimur (quam-obrem iucundiſſima emergit actio, virtutis, inquã, noſtræ contemplatio) & præterea maximo bono, id eſt, beneuolentia hominum nos augeri videmus, ac poſtremò honorare mediocris cuiuſdam virtutis opus videtur; honorari autem eximiam, excellen-temquè virtutem ſignificat) quare ab ijs, quos in honore habemus, vinci nos virtute fateamur opor-tet, idquè non moleſtum eſſe minimè poteſt) tot cau ſis cõcurrentibus ſit, vt honorari, quàm honorare ſit optabilius. Quòd ſi ij, quos colimus, huiuſmodi ſint, a quibus nos virtute ſuperari turpe non ſit, idcir-

coquè æquo animo ferendũ, cuiusmodi ſunt Dij Immortales, ac Principes aliquando noſtri, ita noſter in illos amor, noſtraq́; pietas, & cultus nos delectat, vt illorum loco honorari, & coli (ſi detur poteſtas, beneq́;, et natura ſimus conſtituti) repudiaturi ſimus.

cap.xiii *HVIC ſuccedunt quæſtiones aliæ, quæ & ipſæ breuiter explicari poſtulant, vt in quo decẽ ſummorũ generum ſit honos collocandus: quale bonũ ſit, an honeſtũ, an volupe, an vtile: proponatur nè deliberatiuo, an demoſtratiuo generi. Primã priore loco ad exitum deducamus, paucis agentes. Honos, quà bonam opinionẽ, et amorẽ comprehendit, in eo genere, quod agere, ſeu facere dicimus, cõmodè collocabitur: Exiſtimare enim, ac diligere ſine dubio actiones animi noſtri ſunt. Quà autẽ indicium etiã eſt huius bonæ opinionis, atq́; amoris, cum indicium ſit rei indicatæ, vt noſtri philoſophi loquuntur, indicium, meritò in eorũ quoq́; genere, quæ cum aliquo cõferuntur, et ſub eãdẽ rationem cadunt, reponetur. Nequè ad hanc quæſtionem facit (quod Poſſeuinius exiſtimauit) locus ille Ariſtotelis, vbi inquit honorem in eo potius eſſe qui colit, quàm in eo, qui colitur. His enim verbis hoc vnum ſignificatur, præterea nihil, eſſe in poteſtate eorũ qui colunt, honorẽ deferant, nec nè. Ac mea quidẽ ſententia clariora illa ſunt, quàm vt longiore oratione indigeant. Sed iam ad ſecundã quæſtionem*

explicandã pergamus: Quærebatur enĩ in quo bono rũ genere honos cõtineretur. Certum autẽ nobis, quid reſpondeamus, eſſe debet. In numero enim bonorum honeſtorũ ab Ariſt. adſcriptus, niſi apud nos ſuũ cõſeruet locũ, ingrati aduerſus præceptorem (& qualẽ præceptorem) profectò ſimus. Id autem ita eſſe ſtatuemus ſi conſiderauerimus honeſtum illud eſſe, vt in Rhetoricis eſt definitũ, quod cũ propter ſe expetatur, laudabile eſt, aut quod iucundũ eſt, quà bonũ, id eſt, ſua natura iucundũ eſt, nõ ſpeciẽ tantũ habet ob deprauatũ guſtum. Nam cum amorẽ, & charitatem hominũ per ſe eſſe expetendã dixerimus, ac diuinã poſſeſsionẽ appellauerimus, ſummisq; laudibus ſit ille afficiendus, qui illam ſolidã, ac diuturnã eſt cõſequutus; præterea animo benè, et natura cõſtituto iucundiſsimũ ſit hoc bonũ; non eſt cuctãdum profiteri honorẽ, in quo iſta charitas, et pietas cõtinetur, honeſtis rebus debere adnumerari. Quòd ſi Philiſcus M. Tullij, vt ferunt, familiaris, vt illum ob exilium nimis perculſum animo conſolaretur, neq; ignominiã ſua natura malum, neq; honorem ſua natura bonum eſſe, ſed qualia nos ea cum animis noſtris reputamus, probare nititur, mihi quidem non perſuadet. Nam quod inquit nullum inferri detrimentum animo, nullum corpori ab ignominia; equidem integrum quodammodo, & perfectum eius hominis animum non

iudico, qui natura factus ſociabilis, & cuiuſdam præſtantiæ cupidus, tantum abeſt, vt dignitatem tueatur ſuam, atquè ab alijs ametur, & cum ijs, vt ita dixerim, ſocietatem coire poſsit, vt eum potius odio proſequantur, deſpiciant, ignominia notent. Nec ſatis præclarè cum eo etiam actum puto, qui nulla ſua culpa, ſed fato quodam in odium, & infamiam incurrit; quamquam magnam conſolationem eſſe credam conſcientiam benè actæ vitæ, ac ſpem illam ferè certam, fieri non poſſe, quin tandem virtus vel in tenebris fulgeat, rapiatquè homines in amorem ſui. Hæc mea ſententia eſt. Quòd ſi cui tamen non vſquequaquè honeſtum, ac per ſe laudabile bonum honos videatur, ea ſaltem ex parte videri debebit, quà honeſtatem conſequitur, ac virtutis præmium eſt. Qua ratione indicia etiam illa, quæ extrinſecus ſpectantur, vt ſtatuæ, alimenta è publico, coronæ poſſunt honeſta appellari. Hinc Horatius.

,, Clarus ob id factum donis ornatur honeſtis.

Honeſtis, inquit, quoniam tanquam virtutis, & honeſtatis teſtimonia exhibebantur, aut honeſtum pro decoro vſurpauit, quemadmodum Virgilius inhoneſtum pro non decoro loquens de Deiphobo po-
,, pulataquè tempora raptis.
,, Auribus, & truncas inhoneſto vulnere nares.

Decora

Decora autem munera ea intelligebat, ex quibus tantum gloria non etiam emolumentum proficiſcere tur; quod ſequentia verba ſatis oſtendunt.

„ Accipit, & bis dena ſuper ſeſtertia nummûm

Adnumerari igitur honos rebus honeſtis poteſt. Cæterum quamuis tria illa bona, honeſtum, volupe, vtile ſuapte natura diſtincta ſint (honeſtum enim ad intelligẽtiam, volupe ad ſenſum, vtile ad vegeta bilẽ animæ partem videtur pertinere) tamen ita ali quãdo inter ſe cõmiſcentur, et confundũtur, vt in ea dẽ re inſint omnia. Quod ab Ariſtotele in felicitate oſtenſum, à nobis in honore oſtendi poteſt. Cum enim vehementiſſimè delatis honoribus gaudere ſo leamus, cum honos multas nobis, & præclaras occa ſiones præbeat declarãdæ, ac promẽdæ virtutis, atq; ad multas alias res afferat nobis cõmoditatẽ, nõ mo dò honeſtũ, ſed etiã volupe, nõ modo volupe, ſed etiã vtile bonum non iniuria ſtatuetur. Quà autem volupe eſt, & vtile (quod bonum Ariſtoteles alio nomine facultatem videtur appellaſſe, quoniam, vt bona, & mala gerere poſſimus, in cauſa eſt) vir tutibus quibuſdam, vt animi magnitudini, & illi alteri, quæ honoris deſiderium dicitur, tanquã ſubie cta materies proponitur. Cum enim exiſtant, qui il la dulcedine illecti, cum omni honore planè ſint indi gni, honores tamen ampliſſimos tanquam ſibi debi-

toſ,petere non vereantur, atquè honorem vel leuiſſimum, & popularem virtuti ipſi anteponant, ac malis artibus conſequi conentur, quiquè non iuſtis de cauſis honorem quærant, ſed vt plus poſſint, quàm cæteri, ſuáſquè libidines ſatiare (ſi modò ſatiabilis libido eſt) facilius queant; contrà autem quidam animo nimis humili, ac remiſſo honorem, qui multis de cauſis, hiſquè iuſtiſſimis, vt oſtendimus, expetendus eſt, contemnant, atquè deſpiciant, nequè inde bona illa velint excerpere, quæ in Rempub: quoquè redundaſſent; meritò inter hæc extrema quaſi intermediæ ſe ſe interijciunt virtutes illæ, nimis elatos animos quantū decet, deprimentes, nimis abiectos extollētes, magnanimitas inquā, et honoris deſideriū; quæ duæ virtutes hac dūtaxat, vt ab Ariſ. apertè eſt explicatū ratione differant, quòd animi magnitudo paulò maiores, ampliorésq; honores quā altera, ſibi proponit.

Cap.14 *TERTIA reſtat ex propoſitis quæſtio, cui potiſſimum cauſarum generi, an deliberatiuo, an demonſtratiuo pro fini ſit honos propoſitus. Quam, vt non nullius eſſe momenti credamus, M. Tullius facit, qui Ariſtotelem reprehendere aliquando non dubitauit. Ergo apud Ariſtotelem in laudatione, honeſtas; in deliberatione vtilitas; in iudicijs, iuſtitia finis eſt, & extremum, quò ſpectamus. At M. Tullij in ſecundo libro de Inuentione hæc ſunt ver-*

» ba. In deliberatiuo autem Ariſtoteli placet vtili-
» tatem, nobis, & honeſtatem, & vtilitatem, hone-
ſtatis nomine, vt opinor, honorem etiam comprehen
dens, ſecundo etiam libro de oratore aduerſus eum-
dem, optimum non minus artis oratoriæ, quàm om-
mnium philoſophiæ partium magiſtrum, quamuis
» illius nomen ſupprimat, videtur diſputare. Ergo in
» ſuadendo nihil eſt optabilius, quàm dignitas; nam
» qui vtilitatem putat, nō quid maximè velit ſuaſor,
» ſed quid interdum magis, ſequatur videt. Nemo
» eſt enim, præſertim in tam clara ciuitate, quin putet
» expetēdam maximè dignitatem: ſed vincit vtilitas
» plerumquè, cum ſubeſt ille timor, ea neglecta ne di-
» gnitatem quidem poſſe retineri. Et quamuis. M.
Tullius non ſemper ſibi videatur conſtare (nam in
partitionibus, quem librum iam ſenex conſcripſit, et
in topicis à iudicio Ariſtotelis non diſcrepat) multi
tamen veriſsimam eſſe eius ſententiam in libris de
oratore expoſitam putabunt, ac dignitatem, quæ idē
ſonat, atquè honos, & exiſtimatio, eſſe generis deli-
beratiui finem: verum hæc non difficillimè expli-
cabuntur, ſi attendemus, quod iam declarani-
mus, honorem & honeſtis, & vtilibus bonis
adnumerari. Quamobrem, vt honeſtum eſt, ad
genus demonſtratiuum referetur (Ac ſanè ſi lau-
dandum tibi aliquem proponas, ineptè facias,

niſi omnes illi tributos honores non modò narres, ſed etiam illuſtres, & amplifices oratione; quod à ſummis oratoribus videmus obſeruatum) Vt autē multas, magnasq; nobis affert commoditates, & vtile bonum eſt, ad genus deliberatiuum. Multi enim, præſertim in ciuitatibus liberis, in quibus eloquentia florere ſolet, concurrunt ad deliberandum. Difficile autem eſt multis hominibus perſuadere, vt Caſsius dicebat, το καλον διαυτο αιρετον *eſſe: Pleriq; enim malo cultu, prauisquè epinionibus corrupti, laudis, gloriæ, dignitatis guſtum, & ſenſum omnem perdiderunt: quæſtu tantum, & emolumento mouentur: quamobrem ſapienti homini non alia ratione ad honeſtatem, dignitatemq; ſunt cohortandi, quàm quòd vtilitas etiam inde naſcatur. Quòd ſi pauci inſint ita benè inſtituti, ac perpoliti, vt honeſtatem, illiusq; comitem dignitatem, & honorem per ſe expetant, non eſt verendum, ne ab oratoribus omnia ad vtilitatem referentibus decipiantur. Probè enim noſcent vtilitatem ab honeſtate ſeiungi non poſſe, nullumquè tantum eſſe lucrum, quod honeſtatis iacturam compenſet. Non malè igitur M. Tullius, ſed optimè Ariſtoteles.*

Cap. xii. *HIS hoc pacto explicatis, ſi præterea quomodo adipiſcamur, aut perdamus honorē, tractauerimus, omnia ferè, quæ ad hunc locum faciebant, erimus*

perſequuti. Quamquam id ex ſupra dictis fermè conſtat. Diximus enim veros, & germanos honores non eſſe illos, qui extorquentur ab inuitis, & flagitioſis, perditisquè hominibus tribuuntur, quemadmodum de Verre Siciliæ Prætore. M. Tullius refert, qui ex omnium ſcelerum colluuione natus innumerabilem tamen pecuniam in ſtatuarum ſumptum, quæ ſibi ponendæ eſſent, ſiculis hominibus imperauit. Quos improbis habitos honores ſpectans Cato ſenior, ſapiens illis temporibus cognominatus, cum multorum erigi ſtatuas cerneret, quos fortaſſe omni honore indignos iudicabat, at ego, inquit, malim mirentur homines mihi poſitam non eſſe, quàm poſitam eſſe ſtatuam. Verus, & perfectus honos virtute acquiritur, virtute cõſeruatur. Quamobrẽ ſi ad altiſſimum honoris gradum peruenire in animum induxiſti tuum; integra, cumulataq; virtute præditus ſis oportet, magnaq; ſemper ſpectes, & hominum ſalutem, ac beatam vitam antiquiſſimam habeas. Hoc enim pacto in vniuerſorum animos quaſi influes, & beneuolentiam, charitatemq; ſummam tibi conciliabis. Tales fuerunt veteres illi, quos in Deorum numero homines coluerunt, & venerati ſunt, Saturnus, Iupiter, Mercurius, Hercules. Omnino autem quantum à virtute, tantum à vero honore decides. Pendet enim honos à vera opinio-

ne, quam de alicuius virtute concepimus. Quamobrem uel ipſam ſolam exiſtimationem honoris vocabulo inſigniri initio diximus, quæ exiſtimatio cum omnibus curæ eſſe debeat, atq; ob eam multi caſus in communi vita eueniant, de ea diligentius, antequã huic tractationi finis imponatur, eſt agendũ, Hæc ſanè, niſi fallor, eſt, ob quam omnia ſingularia certamina his miſeris, perditisq; temporibus exiſtũt. Omnes enim quicunquè eum à quo ſe læſos arbitrantur, in certamen vocant, hanc cauſam prætendunt, quòd ignauiæ, ac timiditatis crimen vereantur, nequè aliter ſe honori, & exiſtimationi ſuæ conſulere poſſe exiſtiment. Vehementer autem ſum miratus neminem ex ijs, qui de duello, vt vocant, ſcripſerunt, hanc honoris notionem animaduertiſſe, cum tamen inde omnes huiuſmodi lites pendeant. Multi enim infima fortuna homines cum nullo beneficio humanum genus affecerint, nequè præclarum vllum facinus fecerint, non adeò ſe amant, vt ſe dignos putent quibus aſſurgatur, ſtatuæ erigantur, res diuinæ fiãt, & tamen ne honorem, ideſt, vt ego interpretor, exiſtimationem perdant, pertimeſcunt. Nam quoniã
» virtus, vt inquit ille, eſt vitium fugere, & ſapien-
» tia prima ſtultitia caruiſſe eſt, idcirco cuius nullum flagitium, nullum vitium, aut certè ferendum compertum eſt, de eo benè exiſtimari ſciunt: quamobrem

ne ſuum aliquod turpe factum ſibi obijci poſſit: diligenter cauent. Omnes autem vel ſummo, vel inſimo loco nati ſint, turpitudinem fugere omni ſtudio decet, curareq́; vt bona de ipſis opinio, et exiſtimatio maneat. Summam autem in viro turpitudinem vulgo putant ignauiam, ac timiditatem, ſicuti in mulieribus intemperātiam, et impudicitiam. Quod non omnino abhorret à ratione. Fortitudo enim à græcis vocata eſt ανδρεια, & à latinis propriè virtus, quaſi viri maximè peculiaris virtus, maximè peculiare ornamentum ſit. Verumtamen, vt hæc res benè percipatur, illud attendatur, quod inter omnes ferè philoſophos conſtat, qui vna virtute ſit præditus, eum neceſſariò omnibus præditum eſſe, qui vnam deſerat, nullam colere. Quod his argumentis confirmari ſolet. Fac aliquem iuſtum eſſe, vt de Ariſtide Athenienſe loquuntur hiſtoriæ, idem temperans, ac fortis ſit oportet. Iuſti enim eſt ad ea, quæ iuſta ſunt alacri ſemper, libentiquè animo, & rectis ſtudijs contendere. Sed qui temperans non ſit, nunquam alacriter facinus aliquod edet ex iuſtitiæ præſcripto, vbi voluptas aliò eum traxerit: nunquam timidus magno aliquo imminente diſcrimine; nunquam auarus ſi pecuniarum iactura facienda ſit. Omne deniquè vitium iuſtitiæ ſplendorem, & pulchritudinem obſcurat, & minuit.

Quod de vna virtute dictum, valet in reliquas. Huc accedit, omnes virtutes propoſitam ſibi habere honeſtatem. Ex quo ſi eam honeſtatem ſequamur, quæ in iuſtitia reperitur, quia honeſtas eſt; certè & eam, quæ fortitudini proponitur, ſequemur: Eadem enim vbiq; vis honeſtatis eſt. Poſtremò nulla verè haberi poteſt virtus, niſi prudentia quoq; habeatur, quæ omnibus rebus agẽdis clariſsimũ præfert lumẽ. Qui autẽ prudẽtia præditus eſt, nunquã falletur, nũquã ſe cupiditati cõmittet, ſed ipſam reget, ac moderabitur, atq; integræ ſemper virtutis fungetur muneribus. Ex hac virtutum coniunctione hanc noſtrorum temporum conſuetudinem in vlciſcendis iniuriis nonnulli defendi poſſe ſunt opinati. Si quis enim te iniuſtum appellet, tuq; illum loco moueas, in fugamquè conijcias, hoc fortitudinis munere obito, iuſtum quoquè te eſſe oſtendiſti; cum fortis nemo eſſe poßit, qui idem iuſtus nõ ſit. Cæterum ſi vera iſthæc fortitudo eſſet, ac non potius audacia quædam rationi, & legibus repugnans, ſi præterea cum opus aliquod virtutis exequeris, ipſam ſtatim virtutem poßideres, quod à veritate maximè abhorret (nam prout Ariſtoteles docebat, licet opus aliquod fortitudini conſentaneum edere, non tamen fortiter) profectò iſti aliquid attuliſſent. Nunc alia repellendi criminis melior ratio ineunda eſt. Illud autem interea

rea teneatur, quamuis quis omnes virtutes habeat, tamē quando conſtantem, et abſolutam alicuius rei perfectionē naturæ noſtræ infirmitas nō fert, propte rea ſæpè euenire, vt nunc in vna, nūc in altera defi ciat, nec virtutes iſtas amittat, quo ad peruerſo, & vitioſo habitu non peccet. Unius enim vitij habi us omnes virtutes excludit. His ita cōſtitutis, quo pacto nos honore dignos reddamus, bonamq; de nobis opi nionē hominibus afferamus, quo itē pacto infamiā, & ignominiam fugiamus, facilè oſtendi poſſet. Etenim ſi honos virtuti, tanquā merces debetur, vir tutem colamus neceſſe eſt vitijs omnibus detractis, ſi honorem aſſequi volumus, bonaq; de nobis exiſti- matio manere debet. Quapropter rectè Marcellus ad templum honori dedicatū peruenire poſſe noluit, niſi prius virtutis templum adiretur. Cæterum cum erremus in vita, vt iam declarauimus, aut habitu vitioſo, vetereq; conſuetudine peccandi inducti, aut iracundia, amore, cupiditate, aliaúe huiuſmodi per- turbatione cōmoti, ſi habitum alicuius inſignis vitij cōceperimus, omni planè honore indigni ſumus. Qui enim malæ conſuetudinis cōrruptela vnam amittit virtutem, omnes vnà amittit. Sin autem impetu quodam, & perturbatione animi peccemus, quæ ple rumq; breuis eſt, & ad tempus; ob naturæ humanæ infirmitatem eſt quatenus dari nobis venia poſsit,

neq; continuò opprimemur infamia. Vix enim fieri poteſt, aut ne vix quidem, vt in hoc mortali corpore incluſus, importunoq; ſenſuum comitatu ſeptus quiſquam, quãuis ad optimum, & propè diuinum naturæ habitum præclara etiam inſtitutio, & diſciplina accedat, motus animi ita cohibere valeat, vt nõ aliquandò rationi aduerſentur. Ergo ſi honoris cupiditate flagramus, virtutes amplectamur, quas gloria, & honos ſequitur, vt vmbra corpus, ac noſtras appetitiones quàm maximè poſſumus, rationi obtemperantes præbeamus. In primis autem ne peruerſo more, ac vitioſo ſcelus aliquod cõmittamus, diligentiſsimè cauendum eſt. Quòd ſi iam vitij alicuius habitus adſit, conſuetudoq;, et ſi difficulter immutari, tamen aliquando poteſt, quod Ariſtoteles ſeptimo Ethico, & in categorijs, cap. de contrarijs, concedere videtur, nullus profectò labor recuſandus eſt, omneſq; induſtriæ nerui ſunt contendendi, quò illum ex animis noſtris deleamus: itaq; perditum honorẽ recuperabimus. Quòd ſi non habitu, ſed motu animi repentino peccauimus, ſi poſt factum pœnitere nos oſtendamus, & cõmiſſum facinus quacunq; ratione poſſumus expiemus, ſatis honori noſtro conſuluiſſe cenſeri debemus. Omnino autem quod cõmiſiſti facinus illud cõmiſſum inficiari velle, vt vulgò ſolent, nihil aliud mea ſententia eſt, quàm impudenti men

dacio prius erratum augere, & cumulare.

cap.xvi *EX Oritur autem queſtio de iniurijs, quæ nobis inferuntur, an dedecore nos afficiant, quæ quidem queſtio ſi rationem, non barbaram noſtrorum temporum conſuetudinem ſequamur, facilè explicari poteſt. Iniuriæ enim aut in verbis conſiſtunt, vt ſi quis de me non honorificè loquatur, multaq́ maledicta in me conijciat, aut in factis, vt ſi pulſet. Maledictorum igitur notæ, quibus inurimur, ſi veræ ſunt, hæc nobis ab inimico vtilitas naſcetur, vt noſtra nobis uitia notiora fiant, ac ne inimicum diutius lætitia efferri ſinamus, ab illis nos reuocare omni ſtudio nitamur: Idcircoq́ ſæpè obtrectatori non modò iraſcendum nõ eſt, ſed gratiæ potius, quoquo animo ille maledicat, ſunt habendæ. Quapropter rectè dictum eſt ab Antiſthene, ad ſalutem, & incolumitatem tuendam, aut amicis ingenuis, aut acribus aduerſarijs opus eſſe. Illi enim monendo, hi maledictis figendo mirificè iuuant, & vitia detrahunt. Quocirca Telephus, vt eſt in fabulis, cum medicum amicum inuenire non poſſet, uulnus hoſtili lanceæ expoſuit, et obiecit, à qua ſanatus eſt. Nec verò de conuiciatoribus aliud ſupplicium ſummemus, quã quod à Diogene docti ſumus. Is interroganti cuidam, quo pacto inimicum vlciſci poſſet probè, ſi te, inquit, bonũ virum, ac laude dignum præſtiteris. In criminibus igitur,*

quæ verè obijciuntur hoc pacto nos geremus. Quòd ſi falſa ſint, hac ratione utendum arbitror. Si leuia erunt, aut à leui auctore proficiſcentur, contemnenda ſunt, quòd notam nobis inurere ad ignominiam non poſſunt. Ad omnia autem omnibus reſpondere leuitatis cuiuſdam eſt. Princeps Philoſophorum Ariſtoteles cum aliquandò ab impuro homine multis cõtumelijs eſſet oneratus, atq; ille poſtremò addidiſſet, num te ſatis obtudi? non herclè, inquit, tibi operam dedi: ſignificans huiuſmodi mancipijs verius, quã hominibus ne aures quidem præbendas eſſe. Diſcipulus verò tanto præceptore dignus Alexander Macedo cum comperiſſet à quodam in ſe multa iactari conuicia, Regium, inquit, eſt, cum benè feceris, malè audire. At ſi alicuius ponderis crimina erunt, & ab auctoritate præditis hominibus obijcientur, ne exiſtimationẽ perdamus, accuratè reſpondendum, repellendaq; ſunt crimina. Socrates ab oraculo Apollinis omnium hominum ſapientiſſimus iudicatus, cũ in carcere apud doctos homines, & prudentes diſputaret, ita dicebat, conabor nunc apud vos accuratius, quàm nuper apud Athenienſium iudices fecerim, me defendere. Atq; idem in Critone longa oratione concludit, non cuiuſq; reprehenſionem vereri nos debere, ſed eorum tantum, qui prudentia, & ſapientia vigent. Alia iniuriæ ſpecies eſt, cum factis Ledi-

mur. Qua quidem in re qui iniuriam facit, quã qui accipit, deteriori ſemper conditione eſt: Leges enim violat, pro quibus inuiolatis conſeruandis mortẽ libenter oppetere decebat, idcircoquè notam ſibi inurit nefarij propemodum ſceleris. Verum inquiet ferocculus aliquis, iſtam notam ego non video; at ſi plagis es percuſſus, notam video; cui idem reſponderi poteſt, quod Plato Diogeni alia in re reſpondit. Nihil mirum; nam oculos corporis habes, quibus corpori notam impreſſam videas; oculos mentis, quibus labem in animo contractam videas, non habes. Verè autem maximum illud detrimentum iudicandum eſt, quo animus afficitur, dum à iuſtitia, & æquitate diſcedit. Atq; hoc loco illud mihi in mentem venit, quod Theodorus non ignobilis philoſophus Lyſimacho mortem minitanti reſpondit. Magnum verò effeciſti, ſi vim cantharidis es conſequutus. Ita iſtis, qui fortitudinis nomen falsò ſibi vſurpãt (vera enim fortitudo pro legibus, non contrà leges pugnat) atq; inferendis iniurijs delectantur, dici verè poteſt; crus alicui fregiſti, idem lapis è tecto decidens efficere poterat; interemiſti, nihil minus id aſpis in herbis latens morſu ſuo præſtitiſſet. Ne igitur te iactes, ne glorieris; neq; verò, qui iniuria affectus eſt, ſine honore, ac ſine exiſtimatione ſe eſſe propterea putet. Infamia enim vitium duntaxat ſequitur, vitium au-

tem voluntate ſuſcipitur. At dum iniuria afficimur, nullum ea in re voluntas noſtra momentum habet. Placet tamen acceptas iniurias ad magiſtratum deferre duabus præcipuè de cauſis. Primum ut leges tueamur incolumes, quæ impunitate propoſita, et nocentum nominibus nõ delatis quotidie à perditis, & flagitioſis hominibus conculcarentur. Deinde ne animi nimium remiſsi, atquè imbecilli iudicemur, ſi tacitas feramus iniurias. Decet enim, vt non ſeruos, ſed liberos nos eſſe reputemus, dignosq́ quorum iniurias leges ipſæ perſequantur. Idcircò affirmat Ariſtoteles ſeruile eſſe non vlciſci iniurias. Quòd ſi Socrates, aliją præclariſsimi viri nunquã nocentes in iudicium rapuerunt, alia eorum ratio fuit. Sciebãt enim apud infenſos ſibi iudices iuſtitiæ, & veritati futurum non fuiſſe patrocinium. Verum hac de re alibi fuſius egimus. Sed hìc exoritur quæſtio. Aliquis te ex pari loco aggreditur, ita vt cõmodiſsimè, ſi vir ſis, defendere te poſsis permittentibus etiam legibus, quæ vim, dum infertur, vi repellere concedunt; Tantum verò abeſt, vt te defendas; vt ignominioſæ potius fugæ te mandes. Poſtea rem recta reputans via, vt maculam hanc eluas, aduerſarium in certamen vocare velles hoc animo, vt vincas, aut mortem oppetas: Quæris an liceat. Facilis reſponſio eſt. Nõ licet. Iniuſtitia enim ignauiam ſubleuare, & emendare

non debemus. Iniuſtus autem eſt, ut dicebamus, quiſquis legibus non paret. Melior autem corrigendæ ignauiæ ratio erit, ſi per reliquum uitæ tempus fortem te, magniq́, et excelſi animi uirũ oſtẽderis. Reſtant iniuriæ, quæ noſtris parentibus, aut propinquis, aut amicis factæ noſtrã etiã uiolant exiſtimationẽ: quas ut propulſare, dum inferuntur, omni ſtudio debemus, ita tempore interpoſito per nos ulciſci ijſdem de cauſis, quas in noſtris iniurijs attulimus, iniuſtum eſt. Poſtrema illa cura eſt, quæ nos uehementer torquet, & excruciat, uerentes ne uxorum impudicitia omni prorſus honore nos ſpoliet. Qua quidem in re, quando apud nos diuortium non permititur, ita nos gerere debemus, ut leges iubent, id eſt, ut inuiolatas parentibus, aut propinquis cuſtodiendas tradamus. Caput enim illud eſt, à præſcripto legis ne metu quidem mortis propoſito diſcedendum unquam eſſe. Quamobrem cum ea uis legum ſit, ut earum norma bona, & mala dijudicentur in uita, meritò ſemper boni Principis habitum fuit, ut illæ quàm æquiſſimæ eſſent, omniaq́, definirent, quãtũ humano conſilio effici poteſt, operam dare. Quod nunquã ſatis laudatus pater tuus cumulatiſſime præſtitit, tuq́, ad omnem regiæ uirtutis laudem expectatiſſime Princeps, ſi tuos, tequè ipſe imiteris, omninò præſtabis.

F·I N I S.

BIBLIOTECA ...
372304

Errata pauló maioris ponderis in libris de vera, & falſa voluptate ſic corrigito.

275	dulcendo	dulcedo
300	nomine	numine
311	ſuaui	ſua vi
318	legan-ſis	legam ſcis
326	veró, & ſubtiliter,	& ſubtiliter
335	πεαιοτυς	ὡραιοτυς
346	perſpeſsionem	perpeſsionem
354	men vultis	mauultis
343	proprius ad	propius ad

Errata in libro de Honore ſic corrigito.

3	affeſti	affecti
22	oſtendemus	oſtendimus
26	cum in quinq:	cum in quinquennali
	totius	toties
29	affines ab re	affines exponere ab re

Leuiora, vt quæ ad accentus, & interpunctiones pertinent, æquitati tuæ permiſimus.

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii ✻ Kk Ll Mm Nn
Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx. α β γ δ ε ζ η θ.

Omnes ſunt quaterni præter Ii qui ſunt ſeni.

Luca Apud Vincentium Buſdragum. M D L X I I I.

4674

[illegible] raro £ 10

BIBLIOTECA